

Előzés és elsőbbségadás

MIKSZÁTH KÁLMÁN EMLÉKEZETE, SZERK. CSÁSZTVAY TÜNDE

A bicentenáriumi Petőfi-év keretében az Osiris Kiadónál több kötet jelent meg a klaszikus magyar irodalomról az utóbbi pár évben, mint az azt megelőző tíz esztendő teljes magyar könyvtermésében. Az igényes kivitelű monográfiák, szövegkiadások és gyűjteményes tanulmánykötetek mellett külön sorozat indult a legnagyobb írói-költői életművek értelmezéstörténetének bemutatására, melynek részeként a 2023-as év második felében megjelent a Császtvay Tünde szerkesztette *Mikszáth Kálmán emlékezete* című válogatáskötet.

Ennyi régi-új kiadvány megjelenése – Kerényi Ferenc Petőfi-könyvének újrakiadásától kezdve Király István válogatott tanulmányaiig – önmagában is örvendetes. Az írói életművekre fókuszáló emlékezéskötetek nem is csak amiatt fontosak, mert – szerencsés esetben – megtaláljuk bennük az adott életmű legérvényesebb olvasatait, esetleg a szövegek [kommentárok által feltárt] „titkos üzenetét”, vagy épp távlatos következtetéseket vonhatnánk le a recepció alakulástörténetéből és frazeológiájából. Utóbbiakat, az értelmezéstörténet jellegzetességeit, változó dinamikáit és mintázatait a szakemberek jó része úgyis ismeri – sokkal inkább az az izgalmas: ki mit tart érdekesnek, *emlékezetesnek*, valamilyen szempontból kivételesnek egy életmű értelmezéstörténetében. Még ha a kötetek szerkesztői nem is feltétlenül tűnnek föl recepciótörténeti „szereplőként” saját kiadványaikban, a szövegek összerendezése, nagy egészbe komponálása, a bevezetőtanulmányok során történő kontextualizálása, értelmezése, értékelése sok mindent elárul arról a viszonyról, amely írókat és kései olvasókat [ez esetben: szerkesztőt] összeköt. Hogyan festene Petőfi Sándor recepciótörténete, ha nem Margócsy István szerkeszti gyűjteménnyé, hanem mondjuk Szilágyi Márton – s Arany Jánosé, ha nem Szilágyi végzi az edíciót, hanem éppen Dávidházi Péter? És így tovább. Megannyi kérdés, amelyre konkrét és bizonyos választ nem kaphatunk, de a hozzám hasonlók örömmel elmélkednek fölötte.

Mindezt azért fejtegettem ilyen hosszasan, mert a Császtvay Tünde által szerkesztett Mikszáth-kötet olvasása közben gondolkodtam el azon, hogy a gyűjtemény anyaga, arányai, névsora, felépítése és a belőle kirajzolódó Mikszáth-kép tulajdonképpen visszaigazolta azokat az előfeltevéseket, amelyeket az egész „Mikszáth-ügygel” kapcsolatban korábban gondoltam, olvasmányélményekre, kampányszerű mélyfúrásokra és felszínes benyomásokra alapozva. Épp ezért a következőkben – a kötet tárgyyszerű ismertetésének konvencionális megvalósítása mellett – azokról a számomra érdekesnek tűnő tapasztalatokról szeretnék beszámolni, melyek ezen az általános összbenyomáson túlmenően izgalmassá, vitára hívóvá teszik a Császtvay Tünde koreografálta Mikszáth-emlékezetet, s továbbgondolkodásra ösztönözhetik Mikszáth Kálmán olvasóit.

Bírálatom lényegi mondandóját előrebocsátva: Császtvay Tünde eminensen igényes, nagyon gazdag és sokszínű Mikszáth-értelmezéstörténetet gyűjtött kötetbe, részletes – nyomtatott kiadványokra és digitális adatbázisokra egyaránt mutató – textológiai és szakirodalmi összefoglalóval, valamint egy olvasmányos és célra tartó

bevezető tanulmánnyal. Császtvay Tünde, úgy vélem, igen helyesen, azt a megoldást választotta a kötetnyitó összefoglalásában (*Mikszáth Kálmán fogadattörténete*), hogy az életmű értelmezéstörténetét a kötetbe került szövegek korszakolásával és legjellemzőbb tendenciáinak kiemelésével (néhol terjedelmes idézésével) ragadta meg, a végére hagyva a kötet összeállításának (némileg kényszerű) szempontjait, melyek – mint az erre utaló megjegyzésből tudhatjuk – a sorozat nyitó kötete, a Margócsy István szerkesztette *Petőfi Sándor emlékezete* tartalmi-szelektálási elveit követik [32.]. Jóllehet a szerkesztő, Margócsy István edícióihoz (Petőfi, Jókai) hasonlóan csakugyan kifejezetten kritikai-irodalomtörténeti tétellel bír, összefoglaló jellegű vagy műelemző esszéket, tanulmányokat (és kisebb részben szépirodalmi reflexiókat) gyűjtött kötetbe, s nem válogatott be életrajzi, mentalitás- és társadalomtörténeti stb. megközelítésű cikkeket, már maga a bevezető tanulmány, illetve kisebb részben a kötetbeosztás is mutatja a két koncepció enyhe eltéréseit, melyek persze az írói életművek szükségszerű különbözőségeiből is fakadnak. Míg Margócsy István idézetbokroktól díszes előszava reflektál a Petőfi-befogadástörténet tagoltságára (szinkrón irodalmiság / kritika és szaktudományosság / politikai kisajátítási kísérletek / populáris kultúra), felismerve a Petőfi-olvasás társadalmi funkciók szerinti differenciálódását (vö.: Owaimer Oliver, *Petőfi-iránytű*, Tiszatáj 2023/3, 111–116., 112.), Császtvay összefoglalójának leginkább kritikátörténeti és kanonikus hangsúlyai vannak, azzal a kettős kérdéssel a háttérben, hogy hová illeszthető a magyar prózahagyományban Mikszáth, illetve az elmúlt csaknem 150 év kritikusai, tudósai és szépírói milyen szerepet szántak neki a magyar irodalmi kánon megalkotásakor.

E szempontokat figyelemmel követve halad végig a szöveg az első Mikszáth-kritikák értékelésétől egészen a mai Mikszáth-kép megrajzolásáig, a kötet korszakolása ebből adódóan nem „időarányos” kontingensekre (pl. „20. század első fele”) oszlik, hanem a Mikszáth-olvasás mikroperiódusaira, melyeket az előszóban is szerepet kapó *közlekedési metaforákkal* jelöl Császtvay. Így külön korszakként áll elő a Mikszáthról még életében született írások 1874 és 1910 közötti korpusza (*I. Forgalmi centrum: Kortárs kritikák és vélemények*), az 1910-től a második világháború végéig tartó periódus (*II. Váltók: Hely-kijelölések*), az 1945-től a hetvenes évek közepéig tartó szakasz (*III. Egyirányú út, enyhe kanyarok*), valamint a Mikszáth szépirodalmi újralfedezésétől számított „Mikszáth-reneszánsz” (*IV. Sugaras pályacsomópontok: Mikszáth-reditivus*).

A tárgyyszerű és lényegre törő hosszsmetszet során Császtvay a Mikszáth-értés két olyan belátását is tudatosítja, amelyet a kötet írásai így vagy úgy mindenképp visszaigazolnak, s amelyek komolyan vétele elengedhetetlen a Mikszáth-életmű értékeléséhez. Az egyik az, hogy Mikszáth Kálmán prózairói munkásságának s ezen felül karriertörténetének egésze interpretálható a Jókaihoz fűződő viszony tükrében, vagy másképp fogalmazva: a Mikszáth-ügy nehezen gondolható végig Jókai Mór nélkül. Mikszáthé a leginkább nagyhatású azon prózairói életművek között, melyek még zömmel *problémamentesen* kapcsolódtak a Jókai-hagyományhoz, de amelyek kritikai értékelésében, utólagos irodalomtörténeti pozicionálásában mindez már igenis problémát jelentett. A másik ilyen, talán kevésbé látványosan megfogalmazott reflexiója Császtvay előszavának (és a válogatásnak is), hogy Mikszáth írói ténykedése nem választható el újságírói működésétől. Itt most egészen pontosan arra utalok, hogy a Mikszáth-pályakép főhőse – újságíró, majd később politikus lévén, széles

körben ismert közéleti figuraként – egyfelől mélyen benne gyökerezik egy korabeli valóságban, melyet részben a nyomtatott lapok konstruáltak meg, s amelynek Mikszáth ily módon igen aktív alakítója is volt; másfelől pedig Mikszáth karrierje csak az irodalom és a sajtó (épp a korban karakteresebben és gyorsabban) *változó* viszonyának erőterében, az újságírószerep lehetőségfeltételeit tudatosítva érthető meg igazán.

Míg előbbi tételt a gyűjteménybe került szövegek látványosan előtérbe állítják (érdemes lenne megszámolni, hogy a kötet mintegy nyolcvan írásából hányban *nem* bukkan fel Jókai neve; névmutató hiányában úgy saccolom, ez a szám nem lehet tíznél több), utóbbi inkább csak nehezen átlátható kontextusnyomok vagy negatív leírások formájában – tehát hiányában – van jelen. Például a Mikszáthot és rövid életű lapját, az *Országos Hírlapot* [1897–1899] froclizó Népszava-cikkek sorai mögött [73–74., 97–99.], Móricz Zsigmond talányos, Mikszáthot elsősorban újságíróként (nem íróként) elismerő nekrológiájában [155–160.], vagy épp az újságírói szereppel kapcsolatban megfogalmazott, mintegy mellékes reflexiók disszonanciájában. Míg a *Tót atyafiak* Mikszáthját felfedező Szemere Attila 1881-ben sajnálatát fejezi ki, hogy Mikszáth mennyit *nem írt* csaknem tíz éven keresztül az újságíróskodás miatt [40.], az MTA nagygyűlésén felolvasott Mikszáth-emlékbeszéd szerzője, Herczeg Ferenc ezt írja 1928-ban:

A költő és az újságíró! Mikszáth Kálmánból alkalmasint sohasem lett volna költő, ha nem merészkedik be a nagy hírgyár zakatoló géptermebe. Gyakran hallottuk a panaszt: az újságírás aprópénzre váltja fel a költő tehetségét, – de ha nem volna újság Magyarországon, akkor sem apró, sem nagy pénz nem jutna a legtöbb költőnek. [...]

A sajtó talán még sohasem ajándékozott magyar költőnek annyit, mint Mikszáth Kálmánnak. Az újságírás nem irodalom, nem is művészet, még csak nem is mesterség – annál több, vagy kevesebb: maga az élet. Az élet desztillátuma, amely kondenzált alakban tartalmazza az emberi lét minden főlemelő és minden nyomorúságos alkatrészét. Mikszáthot a sajtó démona fölvitte a hegytetőre és megmutatta neki a világ gazdagságát. Azét a világét, amelynek útjából a kényelemszerető és magánykedvelő vidéki magyar de szívesen kitérne. De még valamit tanult a szerkesztőségeiben: az idő megbecsülését, az állandó szellemi készenlétet, a rajtaütésszerű gyors munkát. Drága adományok olyan ember számára, akiben megvan az ősturáni hajlandóság, hogy egy vállvonítással elintézzze az életet és az irodalmat.

A sajtó volt számára a híd, amely a szemlélődésből a cselekvésbe vezetett. Midőn az újságba írt képviselőházi karcolatai országgyűlési mandátumot szereztek neki, a sajtó megadta neki a legjobbat, amit költőnek adhat: feleslegessé tette ránézve a további újságírást. [200.]

Amíg az olvasó elidőz a pályája csúcsához közelgő Herczeg Ferenc gondolatai fölött, tovább haladok a kötet bemutatásában.

Az egymást követő részegységekben kirajzolódnak a Mikszáth-értés legfontosabb tendenciái, valamint az abban megmutatkozó ellentétek. Megtaláljuk a „magyar

Bret Hartét” ünneplő korai kritikákat (Ambrus Zoltán, Szana Tamás, Asbóth János), majd a Jókai utáni magyar próza legnagyobb hatású szerzőjét méltató összefoglalásokat (Schöpflin Aladár, Négyesy László), de ugyanígy fel-feltűnedeznek a nagy szegedi árvívről könyvet szerkesztő Mikszáth felületességeit érintő bírálatok, a Tisza István idealizálásáért kiosztott megrovás Bródy Sándortól, valamint a Mikszáth-prózát leginkább elutasító – elsőre direkt értetlennek mutatkozó, valójában egy korábbi kritikai paradigmát tovább védelmező – ítéletek Gyulai Páltól (1892) és a nála még kérlelhettelebb Péterfy Jenőtől (1889). A kötet sokszínűségét mutatja, hogy a kritikai-irodalomtörténeti cikkek mellett a Mikszáth-inspirálta szépirodalomba is betekintést kapunk Szabolcska Mihály, Jakab Ödön és Pósa Lajos köszöntő és gyászverseitől Esterházy *Termelési regényén* át Cserna-Szabó András gasztroesszéjéig. Továbbá olvashatóak a gyűjteményben izgalmas, dokumentatív értékű visszaemlékezések (Feszty Árpádné, Révay Mór János), illetve Mikszáth intézményes kanonizációjának momentumai is nyomon követhetőek egynémely szöveg révén [Beöthy Zsolt 1908-as jelentése az MTA nagyjuttalmáról, Herczeg Ferenc emlékbeszéde 1928-ból].

Mikszáth recepciójának sajátos motívuma, hogy a szerző 40 éves írói jubileumának alkalmából íródott köszöntések, lelkendező cikkek és tudós összefoglalások szinte egybecsúsztak a legelső nekrológokkal, mivel a nagyszabású ünnepség-sorozat mindössze néhány héttel követte Mikszáth 1910. május 28-án bekövetkezett halála. Így az 1910-es év Mikszáthról szóló szövegeit olvasva jobban kiütköznek az életmű értékelésével kapcsolatos ambivalenciák, még ha nem is oly látványosan – a kultikus rajongás és a tökéletes elutasítás között oszcillálva –, mint Jókai Mór esetében [vö.: Margócsy István, *Jókai Mór fogadtatástörténete = Jókai Mór emlékezete*, szerk. Margócsy István, Osiris, Bp., 2022, 9–25.], de az értelmezéstörténet további útját is meghatározva. Azok az eltérő perspektívák és értékhangsúlyok, amelyek a *Vasárnapi Ujságban* szép nekrológot közlő Alexander Bernátot (161–164.) és a *Szocializmus* című folyóiratban Mikszáthot korszerűtlensége miatt bíráló Pogány Józsefet (137–141.) elválasztják egymástól, az értelmezéstörténet későbbi korszakaiban is érzékelhetők.

Az 1910 és 1945 közötti időszak természetéből a személyesebb hangú visszaemlékezések és átfogó portrék (Karinthy, Riedl Frigyes, Babits, Kosztolányi, Szerb Antal) szomszédságában két markáns értelmezői javaslat tűnik ki: a Mikszáth-életmű társtalanságát és kelet-európai korlátait hangsúlyozó Féja Gézáé [*Nagy vállalkozások kora*, 1943], valamint a későbbi Mikszáth-renaisszánszra is hatást gyakorló Karácsony Sándor „(nem)cinikus Mikszáth”-konceptiója 1944-ből. A marxista korszak önmagára zárult szövegei közül egyetlen invenciózus tanulmány kelti fel igazán a mai olvasó figyelmét: a neves debreceni professzor, Barta János 1961-es *Mikszáth-problémák* című – eredetileg két hosszú *ItK*-közleményként megjelent – nagytanulmánya, melyből a kötet csak részleteket közöl. [Külön kötetben: *Költők és írók. Irodalmi tanulmányok*, Bp., Akadémiai, 1966, 166–246.] Tartalmában és stílusában is lenyűgöző írás, melynek jelentősége nem elsősorban abban áll, hogy a „realista Mikszáth” marxista paradigmájába merevedett értelmezések sablonjait zárójelbe téve lehengerlő következetességgel érvelt Mikszáth „romantikus realista” [304.] volta mellett; sokkal inkább abban, hogy Barta – nem is kifejezetten Mikszáth életművének kutatójaként – áttekintette a pálya minden lényeges kérdését [a Mikszáth-szövegek témáit, motívumait, poétikai megoldásait, a karrierút sajátosságait stb.], a korpusz belső hálózatát,

összefüggéseit és következetlenségeit, méghozzá elemzőkedvvel, műfaji-poétikai-stiláris, világnézeti-eszmetörténeti és társadalomtörténeti szempontok együttes, komparatív alkalmazásával. [A Barta-értekezés e sajátosságát a cikkkel egyébként nem túl termékenyen vitatkozó Mezei József is szóvá tette: „Talán nem mindenki egyezik meg abban, hogy Mikszáth romantikája feltétlenül a XVIII. sz.-ba nyúlik, [...] de nem kisebbítik Barta János vállalkozásának érdemeit, igényességét és bátorságát, ahogyan szembenéz a legnehezebb kérdésekkel, irányokkal, formákkal. Úgy látszik, a romantika és a realizmus mértéke, az arányok méricskélése nem a legcélravezetőbb módszer, talán azért a konklúzióért, hogy Mikszáth »romantikus realista« – nem is volt érdemes megtenni.” ItK 1961/4, 448–469., 453.]

Midőn a Mikszáthról elsőként marxista kísérleti monográfiát [1952, 1960] író Király István és Barta János vitája párbeszéd-képtelenségbe fulladt, s az akadémiai szintézisbe Kovács Kálmán érdekegyesítőnek mondható, de ugyanúgy a romantikából a realizmusba tartó narratívát követő Mikszáth-fejezete került, évekig úgy tűnhetett, a nagy palócról már leginkább csak társadalomelméleti ledorongolást (vö.: Németh G. Béla, 1981 [342–349.]), esetleg névtani, szóstilisztikai dolgozatot érdemes közzélni. A „romantika vs. realizmus” kérdés kiüresedése, valamint a Mikszáth-olvasás másfél-két évtizeddel későbbi felfutása nem volt független a politikai enyhüléstől és a tudományra nehezedő ideológiai nyomás csökkenésétől, ugyanakkor ahogy Császtvay Tünde fogalmaz, „a lényegi változást [...] – talán egyedülálló módon – nem a magyar irodalomtörténet-írás, hanem a magyar írók kezdeményezték és robbantották be” [30.]. Ennek következményeit, a kortárs magyar irodalom által modernné, majd posztmodernné (vö. 463–468.) olvasott Mikszáth tudományos újrafelfedezését követhetjük nyomon a kötet utolsó egységében, ahol Páskándi Géza [1977], Esterházy Péter [1979], Temesi Ferenc [1987], Kukorelly Endre [1996] és Lászlóffy Aladár [1997] írásai mellett szót kapnak a szépirói újrafelfedezést követő tudományos boom legfontosabb értekezői: a mikszáthi relativizmust sokoldalúan újragondoló Takáts József [1997], valamint Mikszáth későbbi monográfusai: Eisemann György [1998], Hajdu Péter [2005, 2010] és T. Szabó Levente [2007]. A szépirodalom és a tudományos érdeklődés összecsengéseit tükrözi az elemző szövegek közötti szelektálás is. Noha a T. Szabó-féle kitűnő monográfia sikerültebb fejezeteinek gondolom a pályakezdő novelláskötetekről vagy épp a Jókai-életrajzról szóló elemzéseket, tőle is és Eisemann Györgytől is egy-egy *Új Zrinyiász*-interpretációt olvashatunk; illetve Eisemann könyvének bevezetése, és a romantika/realizmus-problémát tárgyaló egysége is bekerült a kötetbe. [Hajdu Péter két érdekfeszítő Mikszáth-könyvből sajnos nem olvashatók részletek a gyűjteményben, de a 2003-ban megjelent pompás *Noszty*-elemzése mindenért kárpótol.] A Zrinyi-travesztia [1898] mellett a Mikszáth-újr olvasás másik kulcsszövege kétségkívül *A gavallérok* [1897], melyről a kötetben több értekező szöveg is említést tesz [pl. Poszler György, Takáts József], valamint ezzel a két művel kapcsolatban merült fel egy-egy kortárs feldolgozás ötlete is Spiró György [365–368.], illetve Parti Nagy Lajos [520–523.] részéről. [A megvalósítás mindkét esetben elmaradt.] Az utolsó egységben továbbá az életmű határterületei, például a Mikszáth-szövegek interkulturális, néprajzi és muzeológiai vonatkozásai is vizsgálat tárgyává válnak [Tarjányi Eszter, Praznovszky Mihály], a kötet két utolsó szaktanulmánya pedig az életrajzírás kérdései szerint kísérel meg újszerű

képet adni Mikszáthról. Míg Margócsy István Mikszáth irodalomszemléletét kívánja rekonstruálni a *Jókai Mór élete és kora* [1907] című életregény és néhány egyéb nyilatkozat alapján [506–520.], Fábri Anna a Mikszáthról szóló korai monográfiák látásmódját és eszközkészletét elemzi nagyon izgalmasan [491–506.].

Hogy a szerkesztés és szöveggondozás igényességéről is szóljak néhány szót, a kötettel általánosságban meg voltam elégedve; időnként zavart persze, hogy a csillaggal jelölt bibliográfiai lábjegyzetekben hol a kiadó hiányzik, hol az oldalszám, de ilyen apróságok az internet korában könnyűszerrel kideríthetők. Elírás, gépelési malőr csak néhány maradt a kötetben, melyek közül egyetlen mulattató esetet emelnék ki. A gyűjtemény 307. oldalán a Schöpflin Aladárt citáló Rejtő István írásában a „zalai naturalizmus”-ból – vélhetően digitális szövegromlás következtében – „*zalai naturalizmus*” lett, ami ebben a formában még nagyobb kifejezőerővel bír.

Írásom végéhez közeledve, még egyszer szeretném hangsúlyozni, hogy a *Mikszáth Kálmán emlékezete* című munkát rendkívüli élvezettel olvastam, s maximális elismeréssel adózom a mögötte álló koncepciózus és filológiai alapos munkának. Egyetlen érdemi vitám a kötet szerkesztőjével csupán a bevezetőtanulmány első mondata esetében van. Császtvay Tünde a következő hatásos felütéssel indítja előszavát: „Nagyon úgy tűnik, hogy mára Mikszáth beelőzött. Jó százötven év múltán Mikszáth Kálmán írásművészetének hatása – legalábbis mélyáramaiban – a kortárs magyar irodalomra jóval maradandóbbnak mutatkozik, mint Jókai Móré.” [9.] Amit aztán a tanulmány végére érve a következőkkel egészít ki: „A mai Mikszáth-hatástörténet [...] újabb kitüntetett, több évtizede zajló korszaka nemhogy nem zárult le, de a kifulladásnak semmi jelét nem mutatja. Az »új-Mikszáth«-képen mind többen dolgoznak ma is [...]” [31.] Noha tagadhatatlan, hogy a magyar irodalom hetvenes-nyolcvanas évekbeli megújulásában volt szerepe a [leginkább Esterházy által popularizált] Mikszáth-olvasásnak [és ez megfordítva is igaz], illetve ennek lendülete valamelyest kitarított a kilencvenes-kétezres évekig is, a tudományos Mikszáth-diskurzus épp az utóbbi években mutatja a megtorpanás jeleit. Miközben érteni vélem, hogy a szerkesztő szerint milyen szempontból „előzött be” autoversenyző módjára Mikszáth, maga mögé utasítva Jókait – a „posztmodernné” olvasáson túl Mikszáthot többé-kevésbé elkerülte az a fajta közéleti hisztéria, amely a „kikerüljön-e Jókai a tantervből?” és „olvasunk-e még [elég] Jókait?” típusú kérdések szerint alakult ki, s futott nagyot a sajtóban –, látnivaló, hogy az ezredfordulón tetőző Mikszáth-renaisszáns idején tetszhalottságban leledző *professzionális* Jókai-olvasás épp az utóbbi esztendőkből kapcsolt magasabb fokozatra. [Más lapra tartozik, és nem is én vagyok ennek a leghitelesebb krónikása, de a Mikszáth-újrafelfedezésben nagy szerepet játszó posztmodern sem szokás újabban túlhangsúlyozni.] Míg Császtvay Tünde bibliográfiájából is jól látszik, hogy a Mikszáth-olvasás felfutása a 2010-es évek elejéig tartott, Jókairól az utóbbi években számos monográfia [Eisemann György, Bényei Péter, Hansági Ágnes, Török Lajos, Szilágyi Márton], jó adag szaktanulmány és tanulmánykötet megjelent. Néhány elkötelezett kutató [Szajbély Mihály, Hansági Ágnes, Hermann Zoltán] és tanítványaik szervezeten olvassák [újra] Jókai életművét, újabb és újabb műveket helyezve fel a Jókai-értés térképére, konferenciákkal, népszerűsítő eseményekkel *tudatosan alakítva* Jókai Mór emlékezetét és tudományos recepcióját, mely sokirányú munka során a kritikai kiadás újraindításának/folytatásának igénye is megfogalmazódott s

testet öltött egy hosszabb távú kutatási projekt formájában. [Valószínűleg az 2025-ös Jókai-év csak erősíteni fogja, és még jobban láthatóvá teszi ezt a folyamatot.] A Mikszáth-kutatással kapcsolatban hasonló jelek egyáltalán nem láthatók.

„Nem könnyű megmondani, miért érzünk bizonyos kérdésfeltevéseket terméketleneknek, másokat pedig termékenyeknek egy-egy adott pillanatban” – jegyzi meg Takáts József 1997-ben [388.]. Hasonló a helyzet a szerzőkkel, egyes életművekkel kapcsolatban is. Sok-sok összetett tényező állhat a háttérben annak, ha egy adott pillanatban például kevésbé érezzük megszólíthatónak Piliinszky János költészetét, de olthatatlan vágyat érzünk Juhász Ferenc rehabilitációjára – és hasonlók. Noha magyarázatkísérleteim szükségszerűen esendők, néhányat mégis megfogalmaznék Jókait illetően. A narratív sokszínűségnek azokat az izgalmait, amelyek a Mikszáth-olvasást is előrelendítették egykoron, idővel a Jókai-kutatók is meglátták a nagy mesélő kevésbé ismert vagy ritkábban elemzett műveiben; a laptulajdonosként, szerkesztőként, valamint a magyar tárcaregény és novellairódalom megteremtőjeként újrafelfedezett Jókai ténykedése hálás terepet jelent az újabb sajtó- és médiatörténeti kutatásoknak; Jókai kozmopolita karaktere, korabeli európai népszerűsége és az életmű műfaji-műnemi sokfélesége jobban illeszkedik a mai nemzetköziesítési harc és a kurrens kutatási trendek kulcsszavaihoz (fordítás, transzfer, adaptáció, intermedialitás stb), s az sem hallgatható el, hogy a kortárs magyar prózának is kirajzolódni látszik egy olyan vonulata, amely visszafordulást mutat a 19. századi „nagy történeteket” mesélő regénytípushoz. Biztosan vannak ennél megfoghatatlanabb okai is a jelenlegi látképnek, de ezúttal ennyi jutott eszembe.

A fentiek miatt úgy vélem, alighanem Mikszáth ma kevésbé alkalmas arra, hogy spontán módon újra „divatba jöjjön”, de bízni lehet abban, hogy a *Mikszáth Kálmán emlékezete* – és Császtvay Tünde rövidesen megjelenő Mikszáth-monográfiája – legalábbis a szűkebb szakmát felrázza. [Osiris]

RADNAI DÁNIEL SZABOLCS

Nyugtalanító Csokonai-kérdések

BORBÉLY SZILÁRD: „NYUGSZOL A' NYÁRFÁKNAK LENGŐ HÍVÉSÉBEN”. TANULMÁNYOK CSOKONAIRÓL

Készül az életműsorozat, még mindig nehéz elfogadni, hogy készülhet, hogy textológiai-filológiai döntéseket kell hozni a szövegek megjelentetésének módjáról, a kérdéses helyekről másoknak, szakembereknek kell döntenie, talán más jellegű, de olyan szövegfilológiai problémákat kell megoldaniuk, mint egykor a költők-írók-drámaírók szövegeit sajtó alá rendező Borbély Szilárdnak. Ugyanakkor az életmű konferencia tárgya, elkezdődött és valószínűleg még sokáig fog tartani a szerteágazó munkásság feldolgozása, értelmezése, rendszerbe, később talán monográfiába konvertálása. Ebben a munkásságban jelentős szerep jut majd az irodalomtörténész Borbély Szilárdnak, hozzá kötődik ez a könyv, a Csokonairól szóló tanulmányok gyűjteménye, melynek a sajtó alá rendezői [Debreczeni Attila mint szerkesztő, Szilágyi Márton mint